

Zapis o susretima s Titom u 1941. godini

Tita sam sreo u ratu prvi put u Stolicama, na poznatom Savjetovanju, krajem septembra 1941. godine. Kao Vrhovni komandant vojske koja je stvorena pod njegovim rukovodstvom i koja je ratovala prema koncepcijama čiji je glavni tvorac on bio, mogao je biti zadovoljan rezultatima tromjesečne borbe. O njima su govorili na Savjetovanju rukovodioci ustanka iz gotovo svih krajeva Jugoslavije; svi su potvrđivali pravilnost orijentacije KPJ na oružani ustanak, bez obzira na to što se on neravnomjerno razvijao i što je u njegovom konkretnom toku, zbog različitosti uslova u kojima je izbio, bilo izvjesnih osobenosti.

Međutim, Tito je, ističući neosporne uspjehe, ukazivao na propuste, upozoravao na opasnost od opijenosti postignutim uspjehom, govorio o stalnoj potrebi da se vojnički uspjesi i politički učvršćuju, o tome da ni u jednoj borbi, a najmanje u ovoj koju danas vodimo, nema zauvijek zadobivenih pozicija — treba ih stalno jačati i proširivati.

Za mene je na tom Savjetovanju posebno bila značajna i poučna Titova analiza stava Draže Mihailovića. Tito se s njim sastao odmah poslije izlaska iz Beograda na slobodnu teritoriju u valjevskom kraju, sa željom da ostvari saradnju s tim pukovnikom bivše kraljevske vojske koji nije htio da ode u zarobljeništvo, nego se sklonio na Ravnu goru i preko svojih emisara širio vijesti da se sprema na ustanak. Titu je bio potreban samo jedan razgovor s njim da bi došao do zaključka ko je zapravo Draža Mihailović. Svojim izmotavanjem da još nije momenat za borbu, da treba če-

kati i ne izlagati narod represalijama okupatora, on nije mogao obmanuti Tita. Na Savjetovanju, Tito je učesnicima iznio taj zaključak.

Draža Mihailović je predstavnik antiosovinski raspoložene velikosrpske buržoazije, ali to nije borbeno raspoloženje. Kao takav, on će prije biti smetnja za razvitak ustanka, nego saveznik u borbi, jer u »mudrost« njegovog stava vjeruje zasad određen, i ne tako tanak sloj srbijanskog seljaštva. Stoga moramo biti gipki i strpljivi, a logika naše narodnooslobodilačke borbe je takva da će Mihailović biti primoran da pokaže svoje pravo lice, to jest lice pomagača okupatora. On mu već danas objektivno pomaže, jer zadržava od borbe one patriotske slojeve koji misle da su izvršili svoju dužnost što su se upisali u mobilizacione spiskove Dražinih emisara i sad mirno čekaju kod kuće da ih »pozovu u borbu«. A dotle okupator pljačka Srbiju, koristi njena prirodna bogatstva za potrebe svoje ratne mašine, odvodi radnu snagu u Njemačku itd. Prema tome, svaki onaj koji to mirno gleda, pomaže fašističkim zavojevačima da ostvare svoje ratne ciljeve, bez obzira čime pravda svoj stav.

I, kritikujući neke naše žustre i nestrpljive komandante na terenu, koji su mislili da treba ići na Ravnu goru i »razjuriti tu mafiju« (Dražu Mihailovića i njegov štab), upozorio je: nije riječ samo o Draži i njegovoj grupi na Ravnoj gori; njega treba najprije politički likvidirati, a za to treba upornosti i strpljenja. Prije svega, treba da razvijamo ustanak, da se još upornije borimo protiv okupatora i njegovih pomagača, i svaki pošten čovjek i patriot će se uvjeriti ko je Draža Mihailović i kamo on smjera.

Nije trebalo mnogo vremena da se Draža Mihailović raskrinka. Uspjesi partizanskih odreda širom Jugoslavije, a posebno u Srbiji, natjerali su ga u akciju, ali ne protiv okupatora, nego protiv partizanskih jedinica. Kad je pretrpio poraz u napadu na Užice, potrčao je pod okrilje njemačkom okupatoru, u jalovoj nadi da će, kad već nije mogao sâm, kao njegov najamnik ugušiti ustanak. Tako je taj kvisting sui generis započeo bratoubilačku borbu zbog interesa velikosrpske buržoazije, kojoj ratni cilj nije bilo uništenje fašističkih osvajača svijeta nego uspostavljanje svoje hegemonije u Jugoslaviji. Glavna prepreka ka tom cilju bio je narodnooslobodilački pokret pod rukovodstvom KPJ, koji je objavio rat fašističkom okupatoru. Stoga — uništiti taj pokret i njegove oružane snage, makar i kao najamnik okupatora, bio je glavni zadatak Draže Mihailovića, eksponenta velikosrpske buržoazije.

Sredinom oktobra 1941. godine bio sam kod Tita u Užicu. Podnio sam mu izvještaj o situaciji u istočnoj Bosni. U njemu su bila glavna dva pitanja:

Prvo, sklopljen sporazum s četnicima s Dangićem na čelu. Tito je pozitivno ocijenio taj postupak Glavnog štaba Bosne i Hercegovine. Pri tom je upozoravao na budnost prema oficirima koji iz Srbije prelaze u istočnu Bosnu. Oni sigurno rade po direktivama Draže Mihailovića ili, možda, Milana Nedića. Još je teško pouzdano reći na koji će se način ispoljiti njihovo neprijateljstvo prema narodnooslobodilačkom pokretu, ali jedno je nesumnjivo: oni su zakleti njegovi neprijatelji i neće prezati ni od čega da bi ga uništili. Otuda budite budni i oprezni.

Sasvim drukčije treba se odnositi prema seljacima četnicima, pa čak i komandantima iz redova seljaka, koji su se digli na oružje protiv ustaškog terora. Oni su krenuli u borbu da brane goli opstanak, ne razumijevajući suštinu borbe koja se vodi u svijetu. Oni ne vide dalje od svog sela; oni smatraju svojim jedinim neprijateljem ustašu, pa im stoga treba pomoći da sagledaju i onog glavnog — fašističkog okupatora. Dalje, ustaša je hrvatski ili muslimanski izrod, ali politički zaostalom srpskom seljaku teško je odvojiti takvog izroda od Hrvata i Muslimana uopšte. Zato je borba za bratstvo i jedinstvo upravo na tom terenu najpreči zadatak komunista. Jer, raspirivanjem šovinizma oficiri će nastojati da otežaju prilaženje narodnooslobodilačkom pokretu Muslimana i Hrvata i tako spriječe proširivanje masovne baze ustanka, bez čega ne može biti pobjede ustanka u Bosni i Hercegovini. Budite široki i strpljivi kad se radi o ljudima koji još ne shvataju gdje je njihov pravi interes i primjerom u borbi zadobivajte njihovo povjerenje. Ali budite krajnje budni i odlučni kad je riječ o klasnom neprijatelju — konkretno prema oficirima Draže Mihailovića i Nedića.

Tim povodom Tito je govorio i o odnosima s Dražom Mihailovićem, čiji su odredi počeli da sve drskije ometaju razvitak ustanka u zapadnoj Srbiji. Rekao je da će i pored toga pokušati da s njim sklopi sporazum o saradnji. Nije imao o tome nikakvih iluzija, ali cilj mu je bio da patriotskoj javnosti Srbije pokaže širinu političke platforme narodnooslobodilačkog pokreta i iskrenost Vrhovnog štaba da zajedno sa svim patriotima, nezavisno od njihovih političkih i drugih uvjerenja, ratuje protiv fašističkih okupatora i njihovih pomagača u našoj zemlji.

Drugo pitanje bilo je čisto vojne prirode. Riječ je bila o opsadi Rogatice koju je neprijatelj još držao i uporno branio. U opsadi je bilo angažovano nekoliko naših i četničkih bataljona koji su imali samo lako naoružanje. Ni neprijatelj nije bio mnogo bolje naoružan u ovom konkretnom slučaju, ali njegovo preimućstvo bilo je u tome što se branio iz dobro utvrđenih položaja iz kojih se puškom i bombom nije dao istjerati. Ponavljali su se neuspjeli napadi, trošilo se mnogo municije, davane su žrtve, moral boraca je opadao zbog neuspjeha i loših uslova života u primitivnim rovovima, koji borce nisu štitili ni od kiše a kamoli od neprijateljske avijacije.

Treba odmah dići opsadu Rogatice — blokirajte je manjim snagama, onemogućite vezu neprijateljskog garnizona sa susjedima, a ostalo ljudstvo korisnije angažujte — govorio je Tito. Tim povodom razvijao je misao da držanje frontova i opsada gradova ne može biti partizanski način ratovanja. Taj oblik ratovanja više odgovara neprijatelju. On je bolje naoružan, ima municije napretek, putem avijacije može opsjednuti garnizon snabdijevati. Mjesto da mi njega iznuravamo, on iznurava nas, nanosi nam veće gubitke nego mi njemu i na kraju — čim mu okolnosti dozvole da privuče veće snage s teškim naoružanjem, on može našu opsadu razbiti. Pokretljivost i iznenađenje, u tome je naša snaga i naše preimućstvo. Javiti se tamo gdje nas neprijatelj ne očekuje, silovitim udarcem nanijeti mu gubitke, snabdjeti se oružjem, municijom, sanitetskim materijalom i drugim. Gradove treba zauzimati u naletu, držati ih samo dotle dok se odnos snaga ne promijeni u korist neprijatelja, a nikako po svaku cijenu. Čuvati svoju živu snagu — to važi za svaku vojsku, a za našu još više. To je vojska dobrovoljaca svjesna zašto se bori, spremna na svako odricanje, pa je utoliko veća naša obaveza da čuvamo svakog čovjeka. A na frontovima i opsadama izlažemo ih žrtvama koje su neopravdane, ne služe jačanju naših pozicija. Besmisleno podnošenje raznih teškoća mora da loše utiče na moral naših jedinica koje su inače kadre da podnesu što ne može nijedna vojska.

*

Na čelu Vrhovnog štaba, Tito je stigao u istočnu Bosnu krajem decembra 1941. godine. Sutradan posle dolaska u Rogaticu održao je sastanak na kome su bili članovi Vrhovnog štaba i nekoliko rukovodilaca ustankom u istočnoj Bosni.

Situacija je bila ozbiljna. Njemačke divizije prinudile su naše snage na povlačenje iz zapadne Srbije. Užička republika je bila pregažena. To je bio naš teži vojnički poraz.

U istočnoj Bosni stanje je bilo teško. Petokolonaška propaganda, koja se i dotad osjećala, uzimala je maha, jer je Užička republika bila ne samo značajan izvor snabdijevanja partizanskih odreda nego je, samim svojim postojanjem, bila snažan moralno-politički oslonac u borbi protiv petokolonaškog rovarjenja.

Četničko vođstvo s Dangićem, povezano s Milanom Nedićem i Dražom Mihailovićem, čini sve da rastroji redove partizanskih odreda; lažima i klevetama ono nastoji da širi malodušnost i kapitulantski duh ustaničkih, u ogromnoj većini seljačkih masa; ono priprema likvidaciju ustanka, otvarajući Srbima istočne Bosne »perspektivu«: prisajedinjenje Nedićevoj Srbiji. Na to treba dodati da je već bila nastupila zima, sve teži su bili uslovi ratovanja i snabdijevanja, javila se avet gladi po selima na slobodnoj teritoriji, jednom riječju, sve nepovoljne okolnosti za ustanak.

Na sastanku je Tito dao analizu situacije i odredio naše zadatke. Nisam zapamtio njegove riječi, ali mi je ostao u sjećanju njihov duh. To je bio duh samopouzdanja i uvjerenosti u našu pobjedu, budemo li, bez obzira na sadašnje teško stanje, uporno nastavili svoje oslobodilačko djelo, koristeći dosadašnje iskustvo, izvlačeći iz njega pouke za svoju daljnu akciju.

Pod pritiskom nadmoćnog neprijatelja morali smo se povući, da bismo sačuvali svoju živu snagu i da bismo je reorganizovali na način koji će nam omogućiti ne samo da je očuvamo nego i da je uvećamo. Stvorili smo od najprovjerenijih boraca partizanskih odreda prvu jedinicu regularne armije, koja će ratovati onako kako je za nas najpovoljnije. To je Prva proleterska brigada. Odmah ćemo početi stvarati i druge; sumnje ne može biti da će one biti kadre da i zadaju udarce neprijatelju, i da šire plamen ustanka gdje god budu operisale.

U zapadnoj Srbiji mi smo izgubili jednu bitku, ali smo drugu, mnogo važniju za razvitak ustanka u cijeloj Jugoslaviji, političku bitku, dobili. Draža Mihailović je pokazao svoje pravo lice, i svakom patrioti je danas jasno da je on pomagač okupatora. On je uporno odbijao svaku saradnju s našim pokretom, iako smo mi činili sve da ga za nju pridobijemo, ne postavljajući nikakve uslove osim jednoga: nepoštedna oružana borba protiv okupatora i njihovih najamnika. Kad je okupator krenuo na našu slobodnu teritoriju u zapadnoj Srbiji, krenuo je i Mihailović svoje jedinice protiv nas,

zagazio u bratoubilačku borbu za račun okupatora. To će mu se grdno osvetiti, kao i njegovim naredbodavcima iz takozvane jugoslovenske vlade u izbjeglištvu. Naš narodnooslobodilački pokret predstavlja jedinu snagu u Jugoslaviji koja vodi rat za slobodu i bolju budućnost njenih naroda i jedinu nadu svih patriota. Ovo je borba na život i smrt. U njoj će biti mnogo stradanja i žrtava, ali ne samo komunisti nego i svi drugi vjerni sinovi i kćeri naše zemlje sve će izdržati i pobijediti.

To je bio duh i smisao riječi koje je Tito izrekao tog decembar-skog dana 1941. godine u Rogatici. Rekao ih je strateg naše revolucije, vojskovođa koji sigurnom rukom kuje pobjedu koja je još daleko, ali je neminovna. On svoju uvjerenost zasniva na bogatom iskustvu iz klasnih borbi u kojima je učio i kalio se; on svoju snagu crpi iz narodnih dubina iz kojih je i ponikao. U tom trenutku, Tito je bio oličenje nesalomljivosti naših narodâ koji su spremni da sve podnesu i da istraju u borbi kakvoj nema premca u njihovoj istoriji — ni po težini uslova u kojima se vodi ni po veličini cilja kome se kroz nju stremi.

(»Vojno delo« br. 1/77)